

Önleyici Saldırının Nükleer Silahların Yayılmasını Önleme Stratejisi Olarak Kullanılması

Using Preventive Strike as A Nuclear Non-Proliferation Strategy

Kahraman SÜVARİ^{1,*}

¹Manisa Celal Bayar Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü, 45140, Yunusemre/MANİSA

Makale Bilgisi

Araştırma makalesi
Başvuru: 14.11.2022
Düzeltilme: 15.03.2023
Kabul: 13.04.2023

Keywords

Önleyici Saldırı
Nükleer Silahların
Yayılmasını Önleme
Stratejileri
Kuzey Kore
İsrail

Anahtar Kelimeler

Preventive Strike
Nuclear Weapons
Non-proliferation
Strategies
North Korea
Israel

Özet

Nükleer silahların yayılmasını önlemek için uygulanan stratejilerden biri de nükleer programa sahip bir devletin nükleer tesis ve araçlarına yönelik önleyici saldırı gerçekleştirilmesidir. Bu çalışmada, önleyici saldırının hangi koşullarda nükleer silah geliştirilmesinin engellenmesi amacıyla stratejik bir seçenek olarak uygulandığı incelenmiştir. Çalışmada, önleyici saldırıyı uygulayacak olan bir devletin böyle bir eylemi gerçekleştirecek siyasi motivasyonunun yanında önleyici saldırı kapasitesine de sahip olması gerektiği ileri sürülmektedir. Önleyici saldırı kapasitesi, caydırıcı ve saldırı askeri kuvvetleri ile etkili istihbarat ve karşı istihbarat unsurlarını içermektedir. Çalışmada öne sürülen bu önermeler, olumlu ve olumsuz olmak üzere iki farklı örnek vaka üzerinden değerlendirilmektedir. Bu vakalar, İsrail'in 2007 yılında Suriye'ye yönelik düzenlediği önleyici saldırı ve 1993-1994 yıllarında gelişen Birinci Kuzey Kore Nükleer Krizinde Amerika Birleşik Devletleri'nin Kuzey Kore'ye karşı önleyici saldırı seçeneğini düşünmesine rağmen uygulamaması durumudur. Çalışmada, önermede belirtilen uygun koşulların oluşması durumunda önleyici saldırının nükleer silah geliştirilmesinin engellenmesine yönelik bir eylem olarak tercih edilebileceği sonucuna varılmıştır.

Abstract

One of the strategies applied to prevent the proliferation of nuclear weapons is to carry out a preventive strike on the nuclear facilities of a state with a nuclear agenda. In this study, under which conditions a preventive strike is used as a strategic option to prevent the acquisition of nuclear weapons are examined. The study argues that a state that considers implementing a preventive strike against another state should have the capacity of the preventive strike and the political motivation to carry out such an action. Preventive strike capacity includes deterrent and offensive military forces, effective intelligence, and counterintelligence elements. These propositions put forward in the study evaluate through two different case studies as a positive and negative case. These are Israel's preventive attack on Syria in 2007 and the United States' decision not to implement a preventive strike option against North Korea during the First North Korean Nuclear Crisis of 1993-1994. The study concludes that when the appropriate conditions specified in the proposition are met, the preventive attack can be preferred as an option to curb the development of nuclear weapons.

1. GİRİŞ

Uluslararası sistemde daha önce nükleer silaha sahip olmayan bir devletin nükleer silah geliştirmesi güç dengelerini değiştiren ve aynı zamanda küresel güvenliği tehdit eden bir eylem olarak değerlendirilmektedir. Bu bağlamda, dünyada nükleer silahlara sahip devletlerin sayısının artmaması için çeşitli çok taraflı kurumsal yapılar, tek taraflı siyasi eylemler ve nükleer silahlanmanın engellenmesine yönelik çeşitli stratejiler geliştirilmiştir. Bir devlet tarafından nükleer silahların ilk kez elde edilmesini önlemek için ortaya konan bu stratejilerden biri de önleyici saldırı gerçekleştirilmesidir. Önleyici saldırı eyleminde amaç, nükleer programa sahip bir devletin nükleer programını tamamen durdurmak ya da programının başarılı bir şekilde tamamlanmasını geciktirmektir.

Bu çalışmada, bir devletin nükleer bir güç olmasının engellenmesi amacıyla önleyici saldırının hangi koşullarda stratejik bir seçenek olarak kullanılabilceği incelenmiştir.

Mevcut literatürde önleyici saldırının nükleer silahların yayılmasını önleme eylemi olarak kullanılmasına ilişkin çeşitli çalışmaların yer aldığı görülse de bu çalışmaların büyük bir çoğunluğu önleyici saldırı seçeneğinin nükleer silahların yayılmasını önlemede etkin bir strateji olup olmadığına yönelik tartışmaları içermektedir (Braut-Hegghammer, 2011; Kreps ve Fuhrmann, 2011; Goldstein, 2005; Feldman, 1982). Örneğin, 1981 yılında İsrail Devleti'nin Irak'ın Osirak nükleer santraline yaptığı önleyici saldırıyı inceleyen Dan Reiter (2005), gerçekleştirilen saldırının Irak'ın nükleer programı üzerinde istenilen etkiyi yapmadığını ileri sürerken, Jeremy Tamsett (2004) ise İsrail Devleti tarafından yapılan saldırının Irak nükleer programını ciddi olarak etkilediğini savunmaktadır. Ancak, az sayıda da olsa devletlerin ne zaman ve/veya niçin başka bir devletin nükleer yapılarına saldırabileceğine ilişkin çalışmalarında yapıldığı söylenebilir. Örneğin, Matthew Fuhrmann ve Sarah E. Kreps (2010), devletlerin belirli bir ülkenin nükleer silah elde etmesi sonucu tehdit altında olacaklarını düşünmeleri durumunda o ülkenin nükleer tesislerine önleyici saldırı gerçekleştirdiklerini ya da saldırıyı düşündüklerini iddia etmişlerdir. Rachel Elizabeth Whitlark (2021) ise çalışmasında, devletlerin nükleer silahların yayılmasını önlemek için "önleyici saldırı" seçeneğini kullanmasını liderlik perspektifinden incelemektedir. Diğer taraftan, İsrail'in neden 1981 yılında Osirak'a saldırdığını inceleyen Steven E. Lobell (2020) ise çalışmasında saldırıya uğrayan devletin güç kaynaklarını ne oranda kullanılabilir güç kapasitesine dönüştürebileceğinin saldırının gerçekleşmesinde etkili rol oynadığını iddia etmektedir.

Bu çalışmada ise önleyici saldırının sınırlı bir şekilde nükleer silah geliştirilmesinin engellenmesi amacıyla stratejik bir seçenek olarak uygulanmasına ilişkin koşullar incelenmiştir. Çalışmanın temel araştırma sorusu şu şekilde ifade edilmektedir: Hangi koşullar altında önleyici saldırı nükleer silah geliştirilmesini önlemek amacıyla bir seçenek olarak kullanılmaktadır? Çalışmanın temel argümanı, nükleer silaha sahip olmadığı bilinen bir devletin nükleer silah geliştirmesini engellemek amacıyla nükleer çalışmalarına yönelik önleyici bir saldırının sınırlı bir şekilde uygulanması, saldıran devletin siyasi motivasyona ve önleyici saldırı kapasitesine sahip olması gerektiği ile ilgidir. Bu noktada belirtilen önleyici saldırı kapasitesi, caydırıcı ve saldırı askerî kuvvetleri ile etkili istihbarat ve karşı

istihbarat unsurlarını içermektedir. Bu amaçla, çalışmada ortaya konan bu önermeler İsrail'in ve Amerika Birleşik Devletleri'nin yaklaşımları bağlamında karşılaştırmalı olarak analiz edilerek ispat edilmeye çalışılmıştır.

Çalışma üç bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde, önleyici saldırı kavramı tanımlanmış ve devletlerin hangi koşullar altında başka bir devletin nükleer tesislerine yönelik önleyici bir saldırı gerçekleştirmeyi düşünebileceğine ilişkin teorik önerme ortaya konmuştur. Daha sonraki iki bölümde çalışmada oluşturulan bu önermeler örnek vakalar üzerinden değerlendirilmiştir. İlk olarak, 2007 yılında İsrail'in Suriye'nin El Kibar nükleer tesisine yönelik gerçekleştirdiği önleyici saldırısı incelenmiştir. İkinci olarak ise 1994 yılında Kuzey Kore'nin nükleer programını durdurmak isteyen Amerika Birleşik Devletleri'nin önleyici saldırı stratejisini bir seçenek olarak masaya koymasına rağmen neden bu seçeneği kullanmadığı analiz edilmiştir. Çalışmada, önleyici saldırı seçeneğinin nükleer silahların yayılmasını engelleme aracı olarak kullanılabilirliğinin kapsamlı olarak analiz edilmesi amacıyla bu tarihsel gelişmeler vaka olarak seçilmişlerdir. Nitekim bu vakalarda yer alan ve güç dengesini kendi lehlerinde tutmaya çalışan iki ayrı nükleer devlet olarak İsrail ve ABD, rakip aktörün nükleer çalışmalarını durdurmaya yönelik benzer amaçlara sahip olsalar da önleyici saldırı stratejisinin kullanılması konusunda farklı bir tutum sergilemişlerdir. Son olarak, çalışmadaki temel bulgular üzerinden genel bir değerlendirme yapılarak çalışma sonlandırılmıştır.

2. ÖNLEYİCİ SALDIRI VE NÜKLEER SİLAHLARIN YAYILMASINA KARŞI KULLANIMI

Devletlerin güvenliklerini artırmak ve uluslararası sistemde en azından statülerini korumak için uyguladıkları stratejilerden biri de ileride güç dengesini etkileyebilecek rakip aktöre karşı önleyici saldırı gerçekleştirmektir.

2.1 Önleyici Saldırı (*Preventive Strike*) Kavramı

Bir aktörün ileride kendisine tehdit oluşturmasını engellemek amacıyla başka bir aktöre yönelik güç kullanımında bulunması önleyici saldırı eylemi olarak değerlendirilebilir. Steven R. Prebeck'e (1993, s.3) göre "önleyici saldırı, saldıran devlete karşı kullanılmadan önce bir düşmanın kabiliyetini ortadan kaldırmak için tasarlanmış kısa süreli bir askerî eylem" olarak tanımlanmıştır. Jack Levy (2011, s.87) ise önleyici saldırının daha kapsamlısı olan "önleyici savaş" kavramını "iki devlet arasındaki gücün dağılımındaki olumsuz bir değişimi engellemek için askerî güç kullanımı" şeklinde tanımlamıştır. Diğer bir ifadeyle, önleyici saldırı güç dengesini korumak için yapılan bir hamle olarak değerlendirilebilir.

Önleyici saldırının tarih boyunca birçok örneğine rastlamak mümkündür. Örneğin, tarihçi Tukididis'in kaleme aldığı Atina ve Sparta arasında yaşanan Pelenoponez Savaşı'nda, Atina'nın ileride büyük bir tehdit olacağı düşüncesiyle Sparta'ya yönelik savaş başlatması bir önleyici savaş örneği olarak değerlendirilebilir. Yakın geçmişten verilebilecek bir başka örnek de Birinci Dünya Savaşı'nda savaşın kaçınılmaz olacağını gören Almanya'nın ileride tehlike oluşturacağını düşündüğü Rusya'ya karşı savaş ilan etmesidir (Lobel, 2006, ss. 314-317).

Diğer taraftan, önleyici saldırı eyleminin uluslararası sistemde aktörler nezdinde statükonun korunmasına yönelik kapsamı ve kullanılabilirliği literatürde oldukça tartışmalıdır. Örneğin, rakip aktörün mevcut güç dengesini değiştirmesinin engellenmesine yönelik önleyici eylemlerin kapsamını inceleyen Lobell (2021), “önleyici savaş” ve “sınırlı önleyici saldırı” kavramlarını birbirinden ayrı tutmakta ve neden devletlerin kimi zaman kapsamı son derece geniş olan önleyici bir savaşa giriştiklerini sorgulamıştır. Dombrowski ve Payne (2006) ise tehditlerin engellenmesinde önleyici savaş eyleminin kullanılmasının uluslararası düzende norm olarak kabul edilebileceğini iddia etmektedir. Buna karşılık Jervis (2003) ise Bismarck’ın “önleyici savaşlar ölüm korkusu için intihar etmektir” sözünden yola çıkarak bu güç kullanımı eylemine yönelik öne sürülen eleştirilere değinmiştir. Bununla birlikte önleyici saldırı ve iç politika ilişkisini inceleyen çalışmalar da yer almaktadır (Levy ve Gochal, 2001; Schweller, 1992).

Literatürde zaman zaman önleyici saldırı kavramı ile karıştırılabilen bir başka kavram da önalıcı saldırıdır. “yakın zamanda oluşabilecek düşman saldırısına karşı askerî gücün ilk olarak kullanılması”(Gray, 2007, s.8) olarak tanımlanan önalıcı saldırı (*preemptive strike*) da bir çeşit ilk vuruş stratejisidir. Önalıcı saldırının bilinen en klasik örneği 1967 Altı Gün Savaşı’nda İsrail’in Mısır’a karşı gerçekleştirmiş olduğu saldırıdır. Temel olarak, önleyici saldırı ile önalıcı saldırı arasındaki fark tehdidin yakınlığı ile ilgili olduğu söylenebilir (Reiter, 2006, s.28). Diğer bir ifade ile önleyici saldırıda, saldırıyı gerçekleştiren aktör, algıladığı güvenlik riskinin ileride önemli tehdit olacağını düşünerek eylemini gerçekleştirmektedir. Önalıcı saldırıda ise riskin çoktan yakın bir tehdiye dönüşmüş olduğu söylenebilir. Önleyici saldırı, geniş kapsamlı olarak hedefteki ülkeye karşı topyekûn bir savaş düşüncesi ile gerçekleştirilebileceği gibi (önleyici savaş gibi) sınırlı bir amaç için de uygulanabilir.

2.2 Önleyici Saldırının Nükleer Silahlanmanın Engellenmesi Amacıyla Kullanılması

Önleyici saldırı seçeneğinin benzer bir mantık (gelecek endişesi) temeline dayanarak nükleer silahların yayılmasını engellemek için uygulanması, sınırlı bir önleyici saldırı örneğidir. Eylemin bu şekilde gerçekleştirilmesindeki amaç, tehdit olarak algılanan bir devletin nükleer silah ya da nükleer silah yapımında kullanılan nükleer teknolojiyi geliştirmesini ve kullanmasını engellemektir. Bu bağlamda, bu tür bir önleyici saldırının hedefinde saldırıya maruz kalan ülkenin nükleer tesisleri yer alacaktır. Diğer bir ifade ile, operasyonel anlamda bu tür bir eylemde amaçlanan, bir devletin, tehdit olarak tanımladığı bir başka devletin nükleer tesis ya da tesislerini güç kullanımı ile işlevsiz hale getirmek istemesidir. Burada nükleer tesislerden kasıt, nükleer yakıt döngüsü içerisinde yer alan ve aynı zamanda nükleer silah yapımı için gerekli olan belirli kritik tesislerdir. Nükleer bomba elde etmek isteyen bir devletin öncelikle bombanın ana maddesi olarak kullanılan plütonyum ya da silah seviyesinde zenginleştirilmiş uranyum maddelerini elde etmesi gerekmektedir. Plütonyum ile bomba geliştirmek isteyen bir devletin plütonyum üretebilmek için bir nükleer reaktöre ve tekrar işleme tesisine sahip olması gerekmektedir. Yüksek zenginleştirilmiş uranyum ile bomba yapmak isteyen bir devletin ise uranyum zenginleştirme tesisine ihtiyacı vardır. Kısaca söylenecek olursa, bu maddeleri üretmek isteyen devletin plütonyum için nükleer bir reaktöre ve tekrar işleme tesisine, uranyum için ise uranyum zenginleştirme tesisine ihtiyacı

vardır. Bu bağlamda, önleyici saldırının bu tesislere yönelik gerçekleştirilmesi beklenir (Sloss, 2003, ss. 41-42).

Herhangi bir bölgede yer alan bir devletin nükleer kapasite geliştirmesi güç dengesi açısından bölgede yer alan bütün aktörler aleyhinde bir değişikliğe sebep olacağından bu kapasiteye ulaşmaması için bölgedeki aktör ya da aktörler tarafından gerçekleştirilebilecek önleyici bir saldırı ile karşılaşması olasıdır. Ancak tarihsel olarak baktığımızda nükleer programı olan devletlere karşı bu tip saldırılar son derece az olduğu görülmektedir (Ramberg, 2006, s.55). Bunun en önemli nedeni, nükleer çalışmaları olan bir devletin nükleer programını durdurmak amacıyla uygulanacak bir önleyici saldırı eyleminin hem saldırıyı gerçekleştiren ülke hem de saldırıya maruz kalan ülke için birtakım riskler içermesidir. O zaman hangi koşullarda önleyici saldırının gerçekleşmesi beklenir?

Saldıran devlet için bu risklerden biri yapılacak olan saldırının taraflar arasında olası bir güvenlik ikilemini tetikleme durumudur. Örneğin, nükleer teknolojiyi sadece sivil amaçlı kullanmak isteyen bir devlet sonuç alınamayan bir askerî saldırıya maruz kaldıktan sonra güvenliğini artırmak için bu teknolojiyi askerî amaçlar için kullanmak isteyebilir ve çalışmalarını bomba yapmaya yönlendirebilir. Bu bağlamda, başka bir devletin nükleer bir güç olmasını engellemek için önleyici saldırı stratejisi uygulayacak olan bir devletin böyle bir saldırıyı gerçekleştirmeye olanak sağlayacak ve hedef devlete kıyasla daha bir üstün askerî kapasiteye sahip olması gerekmektedir. Öncelikle, önleyici saldırının temeli kuvvet kullanımı olduğundan, saldıran devletin başarılı bir eylem gerçekleştirebilmesi için etkili bir vuruş gücüne ihtiyacı vardır. Başka bir ifadeyle önleyici saldırı gerçekleştirecek devletin hedef ülkeye kıyasla güçlü bir konvansiyonel askerî kapasiteyi elinde bulundurması gerekmektedir. Yapılacak askerî harekâtın konvansiyonel olarak beklenmesinin en önemli nedeni, konvansiyonel olmayan unsurların kullanılması sonucu uluslararası toplumun göstereceği olumsuz reaksiyondur. Örneğin, önleyici saldırı nükleer güç ile de gerçekleştirilebilir ancak böyle bir durumda saldıran aktöre karşı uluslararası toplumun son derece sert bir tavır alması kaçınılmazdır.

Diğer bir durum ise saldırıyı gerçekleştiren ülkenin alacağı risklerin başında, saldırıya uğrayan ülkenin vereceği tepkidir. Bir başka ifadeyle, gerçekleşecek sınırlı bir saldırı en az iki devleti içerisine alan topyekûn bir savaşa dönüşebilir. Bu yüzden, saldıran aktörün, bu riski azaltmak için yapacağı en önemli hamle, gelebilecek cevaplara karşı caydırıcılık gücünü ve caydırıcılığın işe yaramaması ihtimaline karşı savunma gücünü artırmaktır. Bununla birlikte, önleyici saldırı stratejisinde saldıran devletin etkili bir istihbarat ve karşı istihbarat kapasitesine ihtiyacı vardır. İstihbaratın etkin rolü öncelikle tesisin varlığının açığa çıkmasından başlar. Daha sonra tesisin yeri ve inşa olarak son yapı durumu gibi konuların aydınlatılması da operasyonun gerçekleştirilmesini etkileyecek son derece önemli bir faktördür. Tesisin coğrafi konumu, nerede inşa edildiği (yeraltı mı yerüstü mü), meskûn mahallere yakınlığı gibi konular ilk vuruş stratejisi içerisinde gerçekleştirilecek askerî operasyon için gerekli bilgilerdir. Bir başka ifadeyle, saldırıya hedef olan tesis ve yapıların tam olarak yerlerinin saldıran devlet tarafından bilinmesi askerî saldırının yapılmasına yönelik kararın alınmasında doğrudan etkilidir.

Ayrıca, tesisin nükleer olması durumu, son halinin bilinmesi konusu da ayrı bir hassasiyet gerektirmektedir. Nükleer tesislere yönelik gerçekleştirilecek herhangi bir saldırı neticesinde oluşabilecek radyoaktif serpinti sadece saldırıya uğrayan ülkeye insani ve maddi kayıp vermekle kalmaz aynı zamanda o bölgede etkileri uzun yıllar geçmeyecek bir çevre felaketine de sebep olabilir (Ramberg, 2006, s.55). Bu bağlamda, bu tesislerin yeri kadar çalışma bilgisinin de saldırıyı gerçekleştirecek devlet tarafından bilinmesi önemlidir. Önleyici saldırı, bir ilk vuruş stratejisi olduğundan söz konusu askerî operasyonun ne zaman gerçekleştireceğinin rakip devlet tarafından bilinmemesi ilk vuruş stratejisinde saldırıyı yapan devlete avantaj sağlamaktadır. Son olarak, önleyici saldırıyı uygulayacak olan bir devletin böyle bir eylemi gerçekleştirecek askerî kapasitesinin yanında siyasi isteğinin de olması gerekmektedir. Bu stratejiyi uygulayacak devlet için, siyasi istek aynı zamanda motivasyon kaynağı olarak da değerlendirilebilir.

Sonuç olarak, tehdit olarak algıladığı devletin nükleer tesislerine yönelik önleyici saldırı gerçekleştirmek isteyen bir devletin etkili bir askerî ve istihbarat kapasitesini elinde bulundurması, saldırının istenildiği şekilde sonuçlanması için gerekli bir durumdur.

Bu teorik çerçeve kapsamında çalışmada öncelikle İsrail'in 2007 yılında Suriye'ye düzenlediği önleyici saldırı örneği incelenecektir.

3. EL KİBAR NÜKLEER TESİSİNİN İSRAİL TARAFINDAN BOMBALANMASI

Suriye'nin nükleer teknolojiye olan ilgisinin 1960'lardan sonra başladığı söylenebilir. Ancak, 1980'lerden itibaren Şam Yönetimi'nin güç santrali kurmak amacıyla çeşitli girişimlerinin olduğu görülmektedir. Ayrıca, Suriye'nin 1990'larda da Arjantin ve Hindistan ile birlikte çeşitli girişimlerde bulunmasına rağmen nükleer reaktör kurulması konusunda somut bir gelişme olmamaktadır (Fitzpatrick, 2008, ss. 76-77). Suriye'nin nükleer çalışmaları içerisindeki en önemli adımlarından biri Çin ile yaptığı anlaşma neticesinde 1991 yılında mini reaktör inşa etmesidir. Başkent Şam yakınındaki Der Al-Hadjar Nükleer Araştırma Merkezi'nde kurulan ve 1997 yılında faaliyete başlayan reaktör piyasadaki en ucuz reaktör olarak tanımlanmakta ve hiçbir şekilde askerî amaçlı kullanıma uygun olmadığı belirtilmektedir (Keir, 2007).

Nükleer çalışmalarını sivil amaçlı kullanım için geliştirdiğini belirtse de Suriye'nin nükleer faaliyetleri 2000'li yılların başından itibaren ABD'yi endişelendirmeye başlamıştır (Laipson, 2005, s.95). Örneğin, konu ile ilgili 2004 yılında yayınlanan bir CIA raporunda, Suriye'nin Pakistanlı nükleer uzman Abdul Kadir Han ile bağlantısının olduğu belirtilmiştir. Daha sonra Suriye Devlet Başkanı Beşşar Esad, Abdul Kadir Han'ın nükleer teknoloji transferi konusunda yardımcı olmak için Suriye'ye teklifte bulunduğunu ancak kendilerinin bu teklifi kabul etmediği belirtilmiştir (Fitzpatrick, 2008, s.95).

Suriye'nin nükleer faaliyetleri incelenirken, takip edilmesi gereken diğer önemli bir husus da Kuzey Kore ile olan yakın ilişkisidir. Özellikle İsrail'in Al-Kibar tesisine yönelik gerçekleştirmiş olduğu saldırıdan sonra dikkat çekecek olan bu ilişki, Suriye'nin askerî kapasitesinin gelişmesinde oldukça

büyük öneme sahiptir. Çalışmanın kapsamı gereği üzerinde durduğumuz nükleer meseleler ile ilgili iki ülkenin ilişkilerine baktığımızda, Suriye ve Kuzey Kore arasındaki nükleer iş birliğinin 1990'ların ikinci yarısına kadar gittiği ve söz konusu reaktörün inşasına ise 2001 yılında başladığı ileri sürülmüştür (Suriye-Kuzey Kore ilişkisi için bkz. Bechtol Jr., 2015).

İsrail, 6 Eylül 2007 günü sabaha karşı hava üslerinden kaldırdığı 4 adet F15 ve 4 adet F16 uçakları ile Suriye'nin Kuzeydoğu bölgesinde yer alan bir tesisi bombalamıştır (Makovsky, 2012). Daha sonra, gerçekleştirilen operasyon ile ilgili, Nisan 2008'de ABD Hükümeti'nin basın toplantısında yapılan açıklamada, bombalanan bu tesisin Suriye'nin nükleer silah geliştirmek için kullanacağı, Kuzey Kore ile yaptıkları iş birliği neticesinde inşa etmeye çalıştığı bir nükleer reaktör olduğu belirtilmiştir (IAEA, 2014, s.1; Strategic Comments, 2008). Bu noktada belirtmek gerekir ki Suriye vurulan yapının ne amaçla inşa edildiğine ilişkin bilgi vermemektedir. Ancak hem Uluslararası Atom Enerjisi Kurumu'nun (UAEK) raporlarında hem de UAEK Direktörü Yukiya Amano'nun yaptığı açıklamada saldırıya maruz kalan tesisin çok büyük bir ihtimalle nükleer tesis olduğu yönündedir (UN News Service Section, 2011).

İsrail'in gerçekleştirmiş olduğu harekâtın Suriye'nin nükleer programına ciddi zarar verdiği söylenebilir. Suriye'nin ileri sürüldüğü üzere 2001 yılından beri ekonomik kaynak ve zaman ayırdığı bir yapı bu saldırı ile yok edilmiştir. Ayrıca, yapılan saldırı UAEK'nın Suriye'nin nükleer çalışmaları ile ilgili soruşturma başlatmasına sebep olmuştur. Bu da Şam Yönetiminin bir takım gizli nükleer çalışmalar içerisinde olduğunu açığa çıkarmıştır (Schulte, 2010, ss. 405-406).

Saldırının şekli ile verilen bu bilgiden anlaşılacağı üzere İsrail'in gerçekleştirmiş olduğu bu askerî harekât, daha önce Irak'ın Osirak nükleer reaktörünü bombaladığına benzer şekilde ele alınabilecek önleyici bir saldırı eylemi olarak değerlendirilebilir.

Çalışmada önleyici saldırıya ilişkin oluşturduğumuz önermeler bağlamında incelendiğinde, İsrail'e ilişkin ilk göze çarpan durum, İsrail Devleti'nin bölgede nükleer silahların yayılmasını engellemek için bu stratejiyi kullanacağına dair açık niyetinin olduğudur. İsrail'in bu noktada önleyici saldırı seçeneğini kullanmasındaki en önemli faktör Menachem Begin tarafından ortaya konan "Begin Doktrini"dir. 1981 yılında Irak'ın Osirak nükleer santraline İsrail'in yaptığı saldırı ile ilgili olarak dönemin Başbakanı Menachem Begin, daha önce holocaust gibi bir felaket yaşayan Yahudi toplumunun çoğunluğunu oluşturan İsrail'in, bölgede İsrail Devleti'ne düşman hiçbir aktörün nükleer silah geliştirmesine ve elde etmesine izin vermeyeceğini açıklamıştır. Yapılan bu açıklama daha sonra literatürde "Begin Doktrini" olarak anılacaktır (Reiter, 2006, ss. 30-31). Bu doktrinin İsrail'in gerçekleştirdiği askerî harekâta temel dayanak oluşturduğu söylenebilir. İsrail'in nükleer silahlanmayı engellemek amacıyla tek taraflı güç kullanımında bulunmasına yol açan bir başka siyasi faktör de İsrail'in uluslararası kurumlara karşı olan güvensizliği ile ilgilidir. İsrail, bekasını tehlikeye sokacak durumlarda güvenliğini sağlamak için uluslararası kuruluşlara güvenmemektedir. Örneğin, İsrail'in Nükleer Silahların Yayılmasını Önleme (NSYÖ) Antlaşması'na taraf olmamayı tercih etmesi bu davranışının en belirgin göstergesidir. Bu noktada belirtmek gerekir ki İsrail'in 1970'lerin başlarından beri bölgede nükleer silaha sahip olan tek

ülke olduğu bilinmesine rağmen kendisi bunu bilgiyi resmi bir söylem olarak dile getirmemekte ve bu konuda belirsizlik politikası izlemektedir (İsraeli, 2015). Günümüzde, 191 devletin taraf olduğu küresel nükleer silahsızlanma rejiminin temelini oluşturan NSYÖ Antlaşması'nda sadece beş devlet "nükleer silaha sahip devlet" kategorisinde yer almaktadır (United Nations Office for Disarmament Affairs, t.y.). Diğer bir ifade ile İsrail'in antlaşmaya taraf olmayı kabul etmesi durumunda, antlaşmada "nükleer silaha sahip olmayan devlet" kategorisinde değerlendirileceğinden sahip olduğu nükleer kapasitelerden vazgeçecek ve nükleer tesislerini uluslararası güvenlik denetimlerine açmak zorunda kalacaktır. Bununla birlikte belirtmek gerekir ki saldırıya uğrayan Suriye, NSYÖ Antlaşması'nı 1968 yılında imzalamış, 1969 yılında da antlaşmayı onaylamıştır (United Nations Office for Disarmament Affairs, t.y.).

Yapılan operasyonda söz konusu tesisin yok edildiği belirtilmiştir. İsrail'in Suriye'ye ait olan ve Suriye ülkesinde yer alan bir tesise karşı düzenlediği hava harekâtına karşılık Suriye diplomatik yoldan cevap verme ihtiyacını duymuştur. Örneğin saldırı ile ilgili Suriye Devlet Başkanı Beşir Esad'ın yapılan saldırıda İsrail uçaklarının Suriye'nin hava sahasını ihlal ettiği şekilde Birleşmiş Milletlere itirazı olmuştur (Garwood-Gowers, 2011, s.266). Ayrıca Esad, İsrail'in bu hukuksuz saldırıdan dolayı şimdi cevap vermeyeceğini ancak cevap hakkının saklı olduğunu belirtmiştir (Weitz, 2007). Bu bağlamda, gerçekleştirilmiş olan önleyici saldırı ile ilgili, İsrail'in maddi kapasitesini değerlendirdiğimizde, daha önce belirtildiği gibi nükleer vuruş gücünü elinde bulundurması ve aynı zamanda Suriye'nin böyle bir güce sahip olmaması Suriye'nin yapılan saldırıya cevap verme olasılığını azaltmaktadır. Suriye'nin nükleer kapasiteye sahip olmamasının yanında nükleer bir güç ile ittifak ilişkisi içerisinde bulunmadığı da bilinmektedir. Örneğin, Soğuk Savaş zamanında Sovyetler Birliği, Suriye ile yakın ilişki içerisinde olmasına rağmen Suriye'ye yaygınlaştırılmış caydırıcılık adı altında bir koruma sağladığını belirtmemiştir (Laipson, 2005, s.85). Bununla birlikte, Suriye'nin o dönemde elinde çeşitli kitle imha silahlarına sahip olabileceği ve Suriye'nin Kimyasal Silahlar Sözleşmesi'ne taraf olmadığı bilinmektedir (Suriye'nin kimyasal ve biyolojik silah çalışmaları için bkz. Diab, 1997). Ancak bilindiği üzere nükleer silahların en önemli özelliği caydırıcılık unsuru olarak kullanılmalardır. Bu bağlamda, yok edici bir güce sahip olan nükleer silahları elinde bulunduran bir devlete bir başka devletin saldırma olasılığı kazanımdan çok zarar göreceğini hesapladığında son derece düşüktür.

Diğer taraftan, nükleer silahlar, sahip olunan devletler tarafından son çare unsuru olarak, başka bir ifade ile bekayı tehdit eden bir davranışa karşı kullanılacakları ön görülmektedir. Örneğin, 1973 Yom Kumpir Savaşı'nda İsrail'in nükleer güce sahip olduğu bilinmekle birlikte savaşın bir noktasından itibaren İsrail'in karar alıcıları tarafından bu asimetrik gücün kullanımının tartışıldığı bilinmektedir (Ginsburg, 2013). Bu noktada, İsrail'in son derece gelişmiş konvansiyonel askerî kapasiteye sahip olması, Suriye'nin askerî olarak bu saldırıya cevap vermesini engelleyen bir başka unsurdur. Nükleer enerji uzmanı Mehdi Sarram'a (2015) göre gerçekleştirilen saldırı ile ilgili Suriye'nin karşılık vermemesinin nedenlerinden biri taraflar arasındaki askerî güç dengesinin ve aynı zamanda stratejik üstünlüğün İsrail tarafında olmasıdır. Ayrıca, İsrail'in askerî gücünün yapılan operasyonun da başarılı

bir şekilde gerçekleşmesinde etkili olduğu söylenebilir. İsrail savaş uçaklarının düzenlediği saldırıda El Kibar tesisine yaklaşık 17 ton bomba atıldığı ve tesisin komple yok edildiği ileri sürülmüştür (Makovsky, 2012). Bununla birlikte, İsrail'in Suriye'nin hava savunma gücünü "Suter" isimli elektronik harp sistemi ile saldırı düzenleyerek etkisiz hale getirdiği; bu sayede operasyona katılan ve Suriye'nin hava sahasını ihlal eden uçakların operasyonu gerçekleştirip hiçbir kayıp vermeden İsrail'e geri döndükleri belirtmiştir (Weinberger, 2007).

Önleyici saldırının istenildiği şekilde sonuçlandırılmasının bir ayağı da daha önce ifade edildiği gibi etkili bir istihbarat ağına sahip olmaktır. İsrail'in Suriye'ye operasyon anlamında başarılı bir saldırı gerçekleştirmesinde bölgedeki en güçlü istihbarat servislerinden birine sahip olmasının etkisi büyüktür. Örneğin, El Kibar nükleer tesisinde bombalanmadan önce radyoaktif özellikli yakıtın tesiste olmaması önemli bir ayrıntı olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca, saldırının ne zaman olacağına Suriye tarafından bilinmemesi gene etkili bir karşı istihbarat çalışması gerektiren bir durumdur.

Nitekim İsrail, Suriye'ye yönelik gerçekleştirilen bu saldırıyı resmi olarak 2018 yılında kabul etmiş ve dönemin başbakanı Benjamin Netanyahu saldırı ile ilgili Twitter hesabından şu açıklamayı yapmıştır (Farrell, 2018): "İsrail hükümeti, İsrail Savunma Kuvvetleri ve Mossad, Suriye'nin nükleer kapasite geliştirmesini engellemiştir."

Sonuç olarak, bölgede başka bir nükleer güç istemeyen İsrail elinde bulundurduğu ve Suriye'ye görece üstün nitelikteki askerî kapasitelerinin ve etkili istihbarat çalışmalarının yardımı ile Suriye'ye nükleer çalışmalarını engellemek amacıyla önleyici bir saldırı gerçekleştirmiştir.

4. 1994 KUZEY KORE NÜKLEER KRİZİ VE ABD'NİN ÖNLEYİCİ SALDIRI SEÇENEĞİ

Nükleer çalışmalarına 1950'li yıllarda başlayan Kuzey Kore, 1980'lerde 5 MWe gücündeki nükleer araştırma reaktörünü inşa etmişlerdir (Hansen ve Lewis, 2013; Mansourov, 1995). Aynı dönemde Kuzey Kore'nin başka nükleer reaktör kurma çabalarına girmesi, ABD'nin dikkatini çekmiştir (Wampler, 2003). O zamana kadar NSYÖ Antlaşması'na taraf olmayan Kuzey Kore, ABD'nin Sovyetler Birliği aracılığı ile kurduğu baskı neticesinde 1985 yılında NSYÖ Antlaşması'nı imzalamıştır (Oberdorfer, 2001, ss. 254-255). Daha sonra Kuzey Kore, antlaşmanın üçüncü maddesi kapsamında UAEK ile güvenlik denetimi anlaşması imzalamıştır. Bu bağlamda, 1992 yılında UAEK'nın yaptığı denetimlerde Ajans yetkilileri Kuzey Kore'nin antlaşmaya uymadığını tespit etmişler ve Kuzey Kore'den şüpheli gördükleri yerleri denetime açılmasını talep etmişlerdir. Kuzey Kore, bu talepleri kabul etmeyerek Mart 1993'te NSYÖ Antlaşmasından çekildiğini duyurmuştur (Albright, 1994). Böylece Soğuk Savaş'ın sona ermesinden sonra ilk nükleer kriz ortaya çıkmıştır. ABD ile yapılan doğrudan görüşmeler Kuzey Kore'nin bu kararını yeniden düşünmesini sağlamış ve daha sonra yaptığı açıklamada tek taraflı olarak daha önce açıkladığı NSYÖ Antlaşması'ndan çekilme kararını askıya aldığını bildirmiştir. ABD ile yapılan görüşmeler kapsamında Kuzey Kore'nin UAEK'ya denetimler için tekrar izin verdiği görülmüştür (Sigal, 1999, s.260).

Ancak, Ajans yetkilileri ile Kuzey Kore arasında denetimlerin kapsamı ve yöntemi hususunda anlaşmazlıklar devam etmiştir. Nisan 1994'te Kuzey Kore'nin önce Yongbyong araştırma reaktörünü kapatacağını ve yakıtını boşaltacağını bildirmesi ve daha sonra ABD'nin tüm karşı çıkımlarına rağmen yakıtını boşaltması, nükleer krizi derinleştirmiştir. Nükleer enerji uzmanı David Albright, Kuzey Kore'nin reaktörün yakıtını boşaltmasının ne demek olduğunu şu şekilde açıklamıştır:

1994 ilkbaharında Kuzey Kore, 25 MWt reaktörü boşalttı. Bu harcanmış yakıtta plütonyum miktarına ilişkin en iyi tahminimiz, reaktörün çalışmasına ve yakıtın ne kadar süreyle ışımlandığına bağlı olarak 25 ± 8 kilogram'tır. Eğer söz konusu plütonyum ayrılmışsa, bu miktar dört ya da beş nükleer silah için yeterli olacaktır.(Albright, 1994, s.63)

Bu noktada Kuzey Kore'nin bu hamlesine karşılık olarak Clinton yönetiminin önleyici saldırı dâhil bütün seçenekleri düşündüğü söylenebilir. Örneğin, 15 Haziran 1994 tarihinde yapılan toplantıda Başkan Clinton'a Savunma Bakanı William Perry ve Genelkurmay Başkanı John Shalikashvili yaptırımların sıkılaştırılması, bölgeye daha fazla askerî yığınak yapılması ya da Kuzey Kore'ye yönelik önleyici saldırının gerçekleştirilmesi gibi çeşitli seçenekler sunmuşlardır (Erickson, 2017). Nükleer kriz, eski ABD Başkanı Jimmy Carter'in araya girerek Kuzey Kore Devlet Başkanı Kim Il Sung ile görüşmesi neticesinde son bulmuştur. Daha sonra taraflar arasında yapılan görüşmeler neticesinde 12 Ekim 1994 tarihinde Çerçeve Anlaşması imzalanmış ve Kuzey Kore ABD'nin vermiş olduğu güvence ve ekonomik teminatlara karşılık nükleer faaliyetlerini durdurduğunu belirtmiştir (Kıbaroğlu, 2004, ss. 161-162).

Clinton Yönetimi'nin, bu dönemde hem ortaya çıkan nükleer krizi sonlandırmak hem de Kuzey Kore'nin nükleer programını durdurmak için neden önleyici saldırı stratejisini tercih etmediğini çalışmada ortaya konan argümanlar çerçevesinde analiz edelim.

ABD'nin genel olarak büyük stratejisi çerçevesi içerisinde nükleer silahların yayılmasının önlenmesi yer almış olsa da dış politika uygulamalarına bakıldığında Bush yönetimine kadar önleyici ya da önalcı saldırı seçeneğinin genel anlamda tehditlerin yok edilmesine karşı ya da statükonun korunmasına karşı tercih edilen bir uygulama olduğunu söyleyemeyiz. Bununla birlikte, ilk vuruş stratejilerinin Soğuk Savaş zamanında komünist blok ülkelerinden hem Sovyetler Birliği'ne hem de Çin Halk Cumhuriyeti'ne yönelik uygulanması da gündeme gelmiştir (Örnek çalışmalar için bkz. Burr ve Richelson, 2001; Buhite ve Hamel, 1990).

Clinton Yönetimi'nin ise ABD'nin ulusal çıkarlarına güvenlik riski oluşturduğuna inandığı tehditleri yok etmek ya da bu risklerin tehlide dönmesini engellemek için önleyici saldırı stratejisine başvurma konusuna sıcak baktığı görülmektedir. 1993 yılında Savunma Bakanı Les Aspin'in yaptığı bir açıklamada, Soğuk Savaş sonrası dönemde ABD'nin güvenliğine karşı özellikle devlet dışı aktörlerin elinde bulundurduğu kitle imha silahlarının büyük bir tehdit oluşturduğu ve bu tehditlerin tespit edilerek derhal yok edilmesi gerektiği vurgulanmıştır (Federation of American Scientists, 1993). Yapılan bu açıklamada, her ne kadar önleyici savaş fikrine açıkça değinilmediği görülse de bu politikada

"başkalarının kitle imha silahlarını kullanmadan önce yerlerini bulma, etkisiz hâle getirme ya da imha etme" fikrine çıkarım yapıldığı söylenebilir (Puig, 2007). ABD'nin Clinton döneminde bu politikanın bir uygulaması olarak önleyici saldırı seçeneğini kullandığı örnekler bulunmaktadır. Örneğin, 1998 yılında kitle imha silahları üretildiği iddiası ile Sudan'a ait bir fabrikaya seyir füzeleri ile saldırı gerçekleştireceği görülecektir (Barletta, 1998, s.115).

Kuzey Kore'nin nükleer faaliyetlerinin kontrol altına alınması konusunda ise nükleer silahların yayılmasını önleme stratejilerinden birçok seçeneği Clinton yönetiminin kullandığı görülmektedir. Öncelikle krizi diplomatik yolla çözmek isteyen yönetimin aynı zamanda askerî seçeneği de alternatif çözüm yolu olarak gördüğünü söyleyebiliriz. Örneğin, dönemin Savunma Bakanı William Perry, Washington'un Kuzey Kore'nin nükleer tesislerini yok etmeye yönelik askerî bir saldırıyı ciddi olarak düşündüğünü belirtmiştir (Carpenter, 2017). Özellikle Kuzey Kore'nin araştırma reaktörünü boşaltma kararı alması ile krizi tırmandırması bu seçeneği ön plana çıkarmıştır. Dönemin ABD Başkanı Bill Clinton'un kendi yazdığı biyografik kitabında da saldırı seçeneğinin Kuzey Kore'nin nükleer çalışmalarını engellemek için uygulanabileceğini belirtmiştir: "Kuzey Kore'nin savaş riski altında olsa dahi bir nükleer silah geliştirmesini durdurmaya kararlıydım. Kuzey Korelilerin ciddi olduğumuzu bildiğinden emin olmak için Perry, önleyici bir askerî saldırıyı göz ardı etmeyeceğimizi söyleyerek dahi, önümüzdeki üç gün boyunca konuşmaya devam etti." (Clinton, 2004, s.465)

Sonuç olarak, Clinton Yönetimi'nin Kuzey Kore nükleer programını durdurmak ve ortaya çıkan nükleer krizi aşmak için güç kullanımı seçeneğini masada tuttuğunu söyleyebiliriz.

Kuzey Kore'ye karşı önleyici saldırı seçeneğini uygulama niyetinde olan ABD'nin bölgede yer alan askerî ve istihbarat kapasitelerini incelediğimizde bu stratejiyi icra edebilmesi için bazı soru işaretlerinin olduğu görülmektedir.

Önleyici saldırı gerçekleştirmek isteyen bir devlet saldırıya uğrayan devleti karşı saldırı ile karşılayabileceğini ve bunun gerçekleşmesini önlemek için de çeşitli caydırıcı unsurları bulundurması gerektiğini ilk bölümde belirtmiştir. Bu bağlamda, ABD'nin nükleer kapasiteleri hem kendi ülkesine hem de bölgedeki müttefik devletlere karşı var olan tehditleri caydırmak için bir güç sağlamaktadır. Ancak, Kuzey Kore'ye karşı gerçekleştirilecek böyle bir eylem Pyongyang Yönetimi'nin elinde bulundurduğu askerî unsurlar ve uyguladığı savunma taktikleri düşünüldüğünde özellikle ABD'nin bölgedeki müttefiki Güney Kore için ciddi bir tehlike oluşturmaktadır. Bununla birlikte, Kuzey Kore'nin konvansiyonel askerî kapasiteleri niceliksel anlamda bir tehdit olarak görülse de niteliksel anlamda, Soğuk Savaş'ın sona ermesi, 1970'lerden sonra ekonominin nispeten bozulması gibi nedenlerden dolayı, ciddi problemlere sahip olmaktadır. Ancak, Kuzey Kore'nin askerî kapasitesini geliştirirken asimetrik unsurlara da ağırlık vermesi tehdit olarak algıladığı ABD ve bölge müttefik ülkelerini tedirgin eden güvenlik endişelerinden biridir. Kuzey Kore'nin geliştirmeye çalıştığı nükleer programının dışında askerî anlamda kimyasal ve biyolojik silahlar gibi diğer kitle imha silahları programına sahip olduğu bilinmektedir (Fitzpatrick, 2011, s.453). Bu durumda Kuzey Kore'ye karşı gerçekleştirilecek önleyici

bir saldırı, ABD müttefiki olan Güney Kore ve Japonya'ya yönelik Kuzey Kore'nin elinde bulundurduğu bu asimetrik unsurlarla karşılık verme ihtimalini ortaya çıkarmaktadır. Diğer bir ifadeyle, Kuzey Kore'nin nükleer programını engellemeye yönelik konvansiyonel anlamda uygulanacak bir saldırı, bütün Asya Pasifik bölgesini tehdit edecek kitle imha silahlarının yer alacağı bir topyekûn savaşa dönüşebilir. Bölgenin dünya ekonomisindeki yeri ve stratejik konumu bağlamında düşünüldüğünde söz konusu eylemin mevcut bölgesel ve uluslararası düzeni bozmaya yönelik önemli riskler içerdiği söylenebilir.

Kuzey Kore'ye yapılacak bir önleyici saldırıda özellikle Güney Kore'yi maruz kalabileceği karşı saldırı ile ilgili düşündürülen durum da Kuzey Kore'nin DMZ'ye (*The Korean Demilitarized Zone* - Kore Tarafsız Bölgesi) yakın olarak yaklaşık 10.000 uzun menzilli topçu sisteminin konuşlandırılmasıdır. Güney Kore'nin başkenti ve aynı zamanda sanayi merkezi olan Seul bu konuşlandırılan topların menzilleri içindedir (Defense Intelligence Agency, 1995, s.13-14). Kriz sırasında Kuzey ve Güney Kore arasında yapılan görüşmeler sırasında Kuzey yetkilileri, "Göze göz ve savaşa savaş ile karşılık vermeye hazırız" diyerek bu durumu şu şekilde vurgulamışlardır: "Seul, buradan çok uzak değil. Bir savaş patlarsa, Seul bir ateş denizine dönüşür." (Sigal, 1999, s.107). Kuzey Kore'nin oluşabilecek bir çatışmanın henüz ilk saatinde yerleştirilen bu topçu sistemleri ile Güney Kore'ye karşı 500.000 top ateşi gerçekleştirilecek olması söz konusu olası önleyici saldırı eyleminin riskini somutlaştırmaktadır (Kang ve Cha, 2013). Kuzeydoğu Asya güvenliğinde uzman Dr. Denny Roy (2010, s.125), bu konuyu şöyle anlatmaktadır: "Kuzey Kore askerî, Seul'u rehin almıştır." Bu bağlamda, yarımadada olası herhangi bir askerî çatışmada Kuzey Kore'nin konvansiyonel anlamda karşılık vermesi bile başkent Seul için bir yıkıma neden olabilir.

Diğer taraftan, Kuzey Kore'nin tarihsel olarak davranışına baktığımızda tehdit olarak algıladığı unsurları ortadan kaldırmak için güç kullanımında bulunmaktan çekinmediği de görülmektedir. Örneğin, 1969 yılında Kuzey Kore hava kuvvetlerine ait 2 adet MIG 21 savaş uçağı hava sahasını ihlal etti bahanesi ile ABD'ye ait EC-121 tipi istihbarat ve gözlem uçağını düşürerek 31 personelin ölümüne sebep olmuştur (Spitzer, 2013). Her ne kadar iki kutuplu bir sistemde bu eylem gerçekleştirilmiş olsa da Kuzey Kore'nin nükleer bir güç olan ABD'ye karşı askerî kuvvet uygulamaktan kaçınmaması uzun yıllar boyunca elde etmeye çalıştığı nükleer programına yönelik bir saldırı gerçekleşmesi durumunda ne tür bir tepki vereceği konusunda önemli bir ipucu vermektedir.

ABD önleyici saldırıyı başarılı bir şekilde gerçekleştirmek için kullanabileceği teknolojik olarak son derece gelişmiş konvansiyonel askerî unsurlara sahiptir. Ancak, Kuzey Kore'nin nükleer faaliyetlerinin bir kısmını yeraltındaki muhtemel tesislerde gerçekleştirme ihtimali, ABD ve bölge müttefiklerinin Kuzey'e karşı istihbarat zafiyeti içerisinde olmaları gibi unsurlar uygulanacak önleyici saldırının askerî anlamda başarılı bir sonuç çıkarmasında önemli engeller olarak değerlendirilebilir. Diğer taraftan, ABD ve Güney Kore'nin dünyanın en kapalı ülkelerinden biri olan Kuzey Kore'nin eylemlerini takip edebilmek için yeterli istihbarata sahip olmadığı da düşünülmelidir. Bu duruma ilişkin dönemin ABD

Hava Kuvvetleri Komutanı General Merrill Mcpeak, Kuzey Kore'nin elinde bulundurduğu olası nükleer silahları ev ev arama yapılmadan bulunamayacağını belirtmiştir (Sigal, 2000). Diğer taraftan, Kuzey Kore'nin oldukça derin vadiler içerisine askerî amaçlı kullanılmak üzere inşa edilmiş tünellere sahip olması, o dönem ABD'nin elinde bulundurduğu en gelişmiş füzelerin en fazla 20 metrelik beton sığınakları delme kapasitesinde olduğu düşünüldüğünde, nükleer materyallerin muhafaza edilmesi konusunda Kuzey Kore için önemli avantaj sağlamaktaydı (Wit, Poneman, ve Gallucci, 2005, s.104).

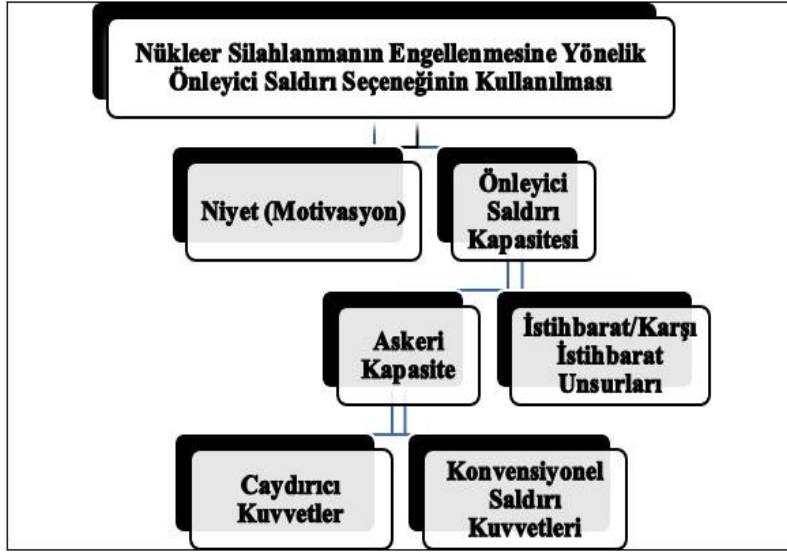
Önleyici saldırı seçeneğinin başarılı bir sonuç çıkarmasının bir önemli ayağı da saldırının beklenmedik bir zamanda yapılmasıdır. İlk vuruş stratejilerinin sağladığı temel avantajlardan biri de önleyici saldırının sürpriz bir şekilde yapılarak saldırıya maruz kalacak devletin hazırlıksız bir şekilde yakalanmasını sağlamaktadır. ABD'nin o dönemde bölgede konuşlandırılmış yaklaşık 35 bin personeli var olsa da (Kane, 2006) saldırı için daha fazla asker gerekeceğinden 1991 Körfez Savaşı'nda olduğu gibi bu seçeneğin uygulanması için askerî yığınak yapması çok büyük bir ihtimaldir. Böyle bir durum, ABD'nin bölgedeki eylemlerinden son derece tedirgin olan Kuzey Kore'nin saldırıya uğramadan karşı bir saldırı gerçekleştirme olasılığını da artırmaktadır.

Sonuç olarak, Kuzey Kore'nin ileride nükleer bir güç olarak ortaya çıkmasını engellemek için önleyici saldırı seçeneğini düşünen Clinton Yönetimi'nin bu stratejiyi uygulamadığı görülmüştür. ABD'nin sahip olduğu ve sahip olmadığı bir takım askerî ve istihbarat unsurlarının bu stratejinin uygulanmasında ortaya çıkacak maliyetin artmasına sebep olması kararın bu şekilde alınmasında etken olduğu söylenebilir.

5. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Bir aktörün gelecekte kendi aleyhine sistemdeki güç dengesini bozabilecek bir hamle içerisinde olduğu düşündüğü bir başka aktöre karşı güç kullanımında bulunması olarak tanımlayabileceğimiz önleyici saldırı stratejisi aynı zamanda nükleer silahların yayılmasına karşı kullanılabilen bir stratejidir. Bu çalışmada, önleyici saldırı seçeneğini devletlerin hangi koşullarda kullanabileceği incelenmiştir.

Şekil 1'de görüldüğü üzere, önleyici saldırı uygulayacak devletin öncelikle böyle bir niyetinin olması gerekmektedir. Böyle bir saldırıyı gerçekleştirecek motivasyona sahip bir devletin ayrıca görece üstün konvansiyonel bir saldırı gücüne, caydırıcı unsurlara ve hedeflerin tam olarak ve doğru zaman aralığında seçilmesi için etkili istihbarat unsurlarına ihtiyacı bulunmaktadır.

Şekil 1: Önleyici Saldırı Seçeneğinin Kullanılması

Önleyici güç kullanımında alınan risklerden biri de saldırıya maruz kalan devletin karşı saldırı ile karşılık verme ihtimalidir. Bu ihtimali en aza indirmek için güç kullanan devletin saldırıya uğrayan devletin saldırmasının maliyetini artırması ve yapacağı saldırının başarısız olacağına inandırması gerekecektir. Ayrıca önleyici saldırı zamanını saklayabilecek karşı istihbaratın olması saldırı devletin saldırı seçeneğinin sürpriz bir şekilde yapılmasını sağlayacağından saldırının başarılı olma ihtimalini artıracaktır.

2007 yılında İsrail'in Suriye'nin El-Kibar nükleer tesisinin yok edilmesine yönelik gerçekleştirmiş olduğu önleyici saldırıda söz konusu belirtilen koşulların oluştuğu görülmektedir. İsrail'in genel güvenlik politikaları içerisinde yer alan "Begin Doktrini" kapsamında gerçekleştirdiği bu saldırıda gerekli caydırıcı ve istihbarat unsurlarına sahip olması İsrail Yönetimi'ni konvensiyonel bir saldırı gerçekleştirmeye yönlendirmiştir. Nitekim yapılan saldırı neticesinde Suriye'nin nükleer tesisinin imha edildiği belirtilmiştir.

Benzer bir şekilde, ABD'nin 1994 yazında tehdit olarak algıladığı Kuzey Kore'nin nükleer programını durdurmak ve böylece ortaya çıkan nükleer krizi çözmek için Kuzey Kore'ye karşı önleyici saldırı seçeneğinin tercih etmemesinde bahsedilen koşulların tam olarak oluşmamasının rolü olduğu söylenebilir. Her ne kadar ABD, bu süreçte önleyici saldırıyı siyasi bir seçenek olarak düşünmüş olsa da Kuzey Kore'nin bölgedeki diğer müttefik aktörlere yönelik olası karşı saldırısının caydırılması konusunda soru işaretlerinin olduğu ve ABD'nin Kuzey Kore'nin nükleer kapasitesine ilişkin yeterli istihbarat bilgisine sahip olmadığı görülmüştür.

Sonuç olarak belirtmek gerekir ki çalışmada ileri sürülen önermeler bağlamında uygun koşulların oluşması durumunda, nükleer silahların elde edilmesini engellemeye yönelik önleyici saldırının bir seçenek olarak tercih edilebileceği görülmektedir.

KAYNAKLAR

- Albright, D. (1994). North Korean Plutonium Production. *Science & Global Security*, 5 (1), 63-87. <https://doi.org/10.1080/08929889408426416>
- Barletta, M. (1998). Chemical weapons in the Sudan: Allegations and evidence. *The Nonproliferation Review*, 6(1), 115-36. <https://doi.org/10.1080/10736709808436741>
- Bechtol Jr., B. E. (2015). North Korea and Syria: Partners in Destruction and Violence. *The Korean Journal of Defense Analysis*, 27 (3), 277-92. <https://doi.org/10.22883/kjda.2015.27.3.001>
- Braut-Hegghammer, M. (2011). Revisiting Osirak: Preventive Attacks and Nuclear Proliferation Risks. *International Security*, 36 (1), 101-32. https://doi.org/10.1162/ISEC_a_00046
- Buhite, R. D., ve Hamel. Wm. C. (1990). War for Peace: The Question of an American Preventive War against the Soviet Union, 1945–1955. *Diplomatic History*, 14(3), 367-84. <https://doi.org/10.1111/j.1467-7709.1990.tb00096.x>
- Burr, W., ve Richelson, J. T. (2001). Whether to ‘Strangle the Baby in the Cradle’: The United States and the Chinese Nuclear Program, 1960–64. *International Security*, 25(3), 54-99. <https://doi.org/10.1162/016228800560525>
- Carpenter, T. G. (2017). “The 1994 North Korea Crisis: Military Force a Bad Idea Then (and a Worse One Now)”. The National Interest. <https://nationalinterest.org/blog/the-skeptics/the-1994-north-korea-crisis-military-force-bad-idea-then-20251>
- Clinton, B. (2004). *My Life*. Knopf.
- Counterproliferation Initiative Presidential Decision Directive (PDD 18). (1993). Federation of American Scientists. <https://fas.org/irp/offdocs/pdd18.htm>
- Diab, M. Z. (1997). Syria’s chemical and biological weapons: Assessing capabilities and motivations. *The Nonproliferation Review*, 5(1), 104-11. <https://doi.org/10.1080/10736709708436698>
- Dombrowski, P., ve Payne, R. A. (2006). The emerging consensus for preventive war. *Survival*, 48(2), 115-136. <https://doi.org/10.1080/00396330600765419>
- Erickson, Amanda. (2017, 9 Ağustos). “The last time the U.S. was on ‘the brink of war’ with North Korea”. Washington Post. <https://www.washingtonpost.com/news/worldviews/wp/2017/08/09/the-last-time-the-u-s-was-on-the-brink-of-war-with-north-korea/>
- Farrell, S. (2018). *Israel admits bombing suspected Syrian nuclear reactor in 2007, warns Iran*. Reuters. <https://www.reuters.com/article/us-israel-syria-nuclear-idUSKBN1GX09K>
- Feldman, Shai. (1982). The Bombing of Osiraq-Revisited. *International Security*, 7 (2), 114-42. <https://doi.org/10.1162/isec.7.2.114>
- Fitzpatrick, M., (Ed) (2008). *Nuclear Programmes in the Middle East: In the shadow of Iran*. The International Institute for Strategic Studies.
- , ed. (2011). *North Korean Security Challenges: A Net Assessment*. The International Institute for Strategic Studies.

- Fuhrmann, M. ve Kreps S. E. (2010). Targeting Nuclear Programs in War and Peace: A Quantitative Empirical Analysis, 1941–2000. *The Journal of Conflict Resolution*, 54(6), 831-59. <https://doi.org/10.1177/0022002710371671>
- Garwood-Gowers, A. (2011). Israel's Airstrike on Syria's Al-Kibar Facility: A Test Case for the Doctrine of Pre-emptive Self-Defence? *Journal of Conflict & Security Law*, 16(2), 263-91.
- Ginsburg, M. (2013). *Dayan pushed PM Meir to consider using nuclear weapons in 1973 war*. The Times of Israel. <http://www.timesofisrael.com/dayan-pushed-pm-meir-to-consider-using-nuclear-weapons-in-1973/>
- Goldstein, L. J. (2005). *Preventive Attack and Weapons of Mass Destruction: A Comparative Historical Analysis*. Stanford University Press.
- Gray, C. S. (2007). *The Implications of Preemptive and Preventive War Doctrines: A Reconsideration*. Strategic Studies Institute Publications.
- Hansen, N., ve Lewis, J. (2013). *North Korea Restarting Its 5MW Reactor*. 38 North. <https://www.38north.org/2013/09/yongbyon091113/>
- IAEA Board Report. GOV/2014/44. (2014). IAEA. <https://isis-online.org/uploads/isis-reports/documents/gov2014-44.pdf>
- Israeli, O. (2015). Israel's nuclear amimut policy and its consequences. *Israel Affairs*, 21(4), 541-58. <https://doi.org/10.1080/13537121.2015.1076185>
- Jervis, R. (2003). Understanding the Bush Doctrine. *Political Science Quarterly*, 118(3), 365-388.
- Kang, D. C., ve Cha, V. (2013). *Think Again: North Korea*. Foreign Policy. <https://foreignpolicy.com/2013/03/25/think-again-north-korea/>
- Kane, T. (2006, 24 Mayıs). *Global U.S. Troop Deployment, 1950-2005*. The Heritage Foundation. <https://www.heritage.org/defense/report/global-us-troop-deployment-1950-2005>
- Keir, C. (2007). *Syria's Nuclear Program: What are Syria's Nuclear Capabilities?* GlobalSecurity.org. http://www.globalsecurity.org/wmd/library/report/2007/syria_nuke.htm
- Kıbaroğlu, M. (2004). Kuzey Kore'nin Nükleer Silah Programı: Sebepler ve Sonuçlar. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 1(1), 154-72.
- Kreps, S. E., ve Fuhrmann, M. (2011). Attacking the Atom: Does Bombing Nuclear Facilities Affect Proliferation? *Journal of Strategic Studies*, 34(2), 161-87. <https://doi.org/10.1080/01402390.2011.559021>
- Laipson, E. (2005). Syria: Can the Myth Be Maintained without Nukes? K. M. Campbell, Robert J. Einhorn, ve Mitchell Reiss (Ed), *The Nuclear Tipping Point: Why States Reconsider Their Nuclear Choices* içinde, 83-110. Manas Publications.
- Levy, J. S., ve Gochal, J. R. (2001). Democracy and Preventive War: Israel and the 1956 Sinai Campaign. *Security Studies*, 11(2), 1-49. <https://doi.org/10.1080/714005332>
- Levy, J. S. (2011). Preventive War: Concept and Propositions. *International Interactions*, 37(1), 87-96. <https://doi.org/10.1080/03050629.2011.546716>
- Lobel, J. (2006). Preventive War and the Lessons of History. *University of Pittsburgh Law Review*, 68(2), 307-39. <https://doi.org/10.5195/lawreview.2006.85>

- Lobell, S. E. (2020). Why Israel launched a preventive military strike on Iraq's nuclear weapons program (1981): The fungibility of power resources. *Journal of Strategic Studies*. <https://doi.org/10.1080/01402390.2020.1837116>
- _____ (2021). Preventive military strike or preventive war? The fungibility of power resources. *Cambridge Review of International Affairs*, 1-18. <https://doi.org/10.1080/09557571.2021.1879731>
- Makovsky, D. (2012). "The Silent Strike". *The New Yorker*. <http://www.newyorker.com/magazine/2012/09/17/the-silent-strike>
- Mansourov, A. Y. (1995). The origins, evolution, and current politics of the North Korean nuclear program. *The Nonproliferation Review*, 2(3), 25-38. <https://doi.org/10.1080/10736709508436590>
- North Korea : the Foundations for Military Strength- Update 1995. (1995). *Washington, D.C: Defense Intelligence Agency*. <http://nautilus.org/wp-content/uploads/2011/12/DPRKMilitaryHandbook-MarinesUpdate1995.pdf>
- Oberdorfer, D. (2001). *The Two Koreas: Revised And Updated A Contemporary History*. Basic Books.
- Prebeck, S. R. (1993). "Preventive Attack". *Preventive Attack in the 1990s?* Air University Press.
- Puig, M. (2007). *The concept of preventive war and its consequences for international relations*. 11293. Parliamentary Assembly Council of Europe. <http://www.assembly.coe.int/nw/xml/XRef/X2H-Xref-ViewHTML.asp?FileID=11677&Lang=EN>
- Ramberg, B. (2006). Preemption Paradox. *Bulletin of the Atomic Scientists*, 62(4), 48-56. <https://doi.org/10.1080/00963402.2006.11461003>
- Reiter, D. (2005). Preventive Attacks Against Nuclear Programs and the 'Success' at Osiraq. *The Nonproliferation Review*, 12(2), 355-71. <https://doi.org/10.1080/10736700500379008>
- _____ (2006). "Preventive Attacks against Nuclear, Biological, and Chemical Weapons Programs: The Track Record". W. W. Keller ve G. R. Mitchell (Ed.), *Hitting First: Preventive Force in U.S. Security Strategy* içinde, 27-44. University of Pittsburgh Press.
- Roy, D. (2010). Parsing Pyongyang's Strategy. *Survival*, 52(1), 111-36. <https://doi.org/10.1080/00396331003612505>
- Sarram, M. (2015). *Nuclear Lies, Deceptions and Hypocrisies*. GM Books.
- Schulte, G. L. (2010). Investigating the Rubble of Syria's Secret Reactor. *The Nonproliferation Review*, 17(2), 403-417. <https://doi.org/10.1080/10736700.2010.485437>
- Schweller, R. L. (1992). Domestic Structure and Preventive War: Are Democracies More Pacific? *World Politics*, 44(2), 235-269. <https://doi.org/10.2307/2010448>
- Sigal, L. V. (1999). *Disarming Strangers*. Princeton University Press.
- _____ (2000). "The United States and North Korea: Cooperative Security on the Agreed Framework". R. N. Haass ve M. L. O'Sullivan (Ed.), *Honey and Vinegar: Incentives, Sanctions, and Foreign Policy* içinde, 70-94. Brookings Institution Press.
- Sloss, D. (2003). Forcible Arms Control: Preemptive Attacks on Nuclear Facilities. *Chicago Journal of International Law*, 4(1), 39-57.
- Spitzer, K. (2013). *An Earlier North Korea Provocation Remembered*. Time. <http://nation.time.com/2013/04/17/an-earlier-north-korea-incident-remember/>

- Syria 'very likely' had an unreported nuclear plant, UN agency chief says. (2011). *UN News Service Section*. <https://news.un.org/en/story/2011/06/377512>
- Syrian Arab Republic. (t.y.). *United Nations Office for Disarmament Affairs*. <https://treaties.unoda.org/s/syrianarabrepublic>
- Syria's secret reactor. (2008). *Strategic Comments*, 14(5), 1-2. <https://doi.org/10.1080/13567880802316870>
- Tamsett, J. (2004). The Israeli bombing of Osiraq reconsidered: Successful counterproliferation? *The Nonproliferation Review*, 11(3), 70-85. <https://doi.org/10.1080/10736700408436979>
- Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons (NPT). (t.y.). *United Nations Office for Disarmament Affairs*. <https://www.un.org/disarmament/wmd/nuclear/npt/>
- Wampler, R. A. (2003). *North Korea and Nuclear Weapons: The Declassified U.S. Record*. The National Security Archive <http://nsarchive.gwu.edu/NSAEBB/NSAEBB87/>
- Weinberger, S. (2007). *How Israel Spoofed Syria's Air Defense System*. *Wired*. <https://www.wired.com/2007/10/how-israel-spoof/>
- Weitz, R. (2007). *Israeli Airstrike in Syria: International Reactions*. *CNS*. <https://www.inss.org.il/he/wp-content/uploads/sites/2/systemfiles/Israeli%20Airstrike%20in%20Syria%20%20International%20Reactions%20-%201.11.pdf>
- Whitlark, R. E. (2021). *All Options on the Table: Leaders, Preventive War, and Nuclear Proliferation*. Cornell University Press.
- Wit, J. S., Poneman, D. B ve Gallucci, R. L. (2005). *Going Critical: The First North Korean Nuclear Crisis*. Brookings Institution Press